

Сергій ЛУЦЬ

ОСНОВИ ЮВЕЛІРСТВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва

Сергій ЛУЦЬ

ОСНОВИ ЮВЕЛІРСТВА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для здобувачів освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво»,
спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація»

м. Кам'янець-Подільський
2022

Рецензенти:

Урсу Н. О., докторка мистецтвознавства, професорка, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

Шмагало Р. Т., доктор мистецтвознавства, професор, Львівська національна академія мистецтв.

Барбалат О. В., старша викладачка, Київський університет імені Бориса Грінченка.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
(протокол № 11 від 29 листопада 2022 р.)*

Луць С. В.

Л82 **Основи ювелірного мистецтва : навч.-метод. посіб.** для здобувачів освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Кам'янець-Подільський : ФОП Панькова А. С., 2022. 152 с.
ISBN 978-617-7773-37-4

У пропонованому виданні подано матеріал, що ґрунтується на теоретичних та практичних засадах ювелірного мистецтва в контексті художнього металу як одного із видів декоративного-прикладного мистецтва. Видання рекомендовано здобувачам художніх спеціальностей, а також всім охочим досягти основи означеної тематики.

УДК 739.2(075.8)

ISBN 978-617-7773-37-4

© Луць С.В., 2022
© ФОП Панькова А. С.,
видання, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП 6

Частина 1. МАТЕРІАЛИ

Розділ 1. МЕТАЛИ ТА СПЛАВИ 10

1.1.1. Чорні метали 10

1.1.2. Кольорові метали 11

1.1.2.1. Мідь та її сплави..... 11

1.1.2.2. Інші кольорові метали 13

1.1.2.3. Дорогоцінні метали 16

1.1.2.4. Сплави дорогоцінних металів 19

1.1.2.5. Пробірування дорогоцінних металів 20

Розділ 2. ЮВЕЛІРНІ КАМЕНІ 22

1.2.1. Класифікація ювелірних каменів 22

1.2.2. Основні характеристики коштовних каменів 23

1.2.3. Самоцвіти 25

1.2.4. Органічні камені 26

1.2.5. Штучні камені 27

Розділ 3. ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ 28

1.3.1. Кислоти 28

1.3.2. Луги 29

1.3.3. Солі 30

1.3.4. Пробірні реактиви 32

1.3.5. Вогнетривкі матеріали 33

1.3.6. Пасты та клеї 35

Частина 2. ОБРОБКА МЕТАЛІВ

Розділ 4. ЗАГОТІВЕЛЬНІ ПРОЦЕСИ 36

2.4.1. Плавлення та відливання 36

2.4.2. Прокаткування та вальцювання 37

2.4.3. Волочіння 38

2.4.4. Штампування..... 39

2.4.5. Термічна обробка 40

ЗМІСТ

Розділ 5. МОНТУВАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ	41
2.5.1. Робоче місце ювеліра	42
2.5.1.1. Інструменти та пристосування для виготовлення ювелірних виробів	42
2.5.2. Розмітка	48
2.5.3. Згинання	49
2.5.4. Правка	50
2.5.5. Паяння	51
2.5.6. Штифтування	54
2.5.7. Відбілювання	55
2.5.8. Обпилювання	56
2.5.9. Випилювання лобзиком	57
2.5.10. Свердління	58
2.5.11. Матування та крацювання	59
2.5.12. Шабрування	60
2.5.13. Шліфування	60
2.5.14. Полірування	62

Частина 3. ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ОБРОБКА ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ

Розділ 6. СПЕЦИФІКА ВИГОТОВЛЕННЯ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ	63
3.6.1. Класифікація ювелірних виробів	63
3.6.2. Виготовлення каблучок	65
3.6.3. Виготовлення кастів	66
3.6.4. Закріпка вставок	69
3.6.5. Виготовлення брошок та підвісок	72
3.6.6. Виготовлення швенз до сережок	72
3.6.7. Виготовлення коробчастого замка для браслета	73

ЗМІСТ

Розділ 7. ОСОБЛИВОСТІ ОБРОБКИ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ	74
3.7.1. Філігрань	74
3.7.2. Лиття	76
3.7.3. Емальєрство	79
3.7.4. Карбування	81
3.7.5. Гравіювання	82
3.7.6. Чорніння	83
3.7.7. Оксидування	84
3.7.8. Гальванічні покриття	84
ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ПРИ РУЧНОМУ ВИГОТОВЛЕННІ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ	85
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	90
ОРІЄНТОВАНА ТЕМАТИКА ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ	92
ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЮВЕЛІРСТВІ	102
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	110
ВІДЕО-ІЛЮСТРАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ВИГОТОВЛЕННЯ ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ (QR-КОДИ)	116

ВСТУП

Художній метал – один з видів декоративно-прикладного мистецтва, що передбачає виготовлення виробів вручну з чистих металів та їх сплавів. Більшість металів досить міцні та лише при нагріванні стають пластичними, добре піддаються механічній обробці. З металу можна відливати масивну та легку ажурну форму, кувати різні речі, або створювати вишукані візерунки; із бляхи карбувати рельєфні зображення, виготовляти посуд та ін. Окрім того, метал здавна приваблював людей полиском своєї поверхні. Століттями металеві вироби були знаком престижу, багатства та розкоші.

Ювелірство – мистецтво малих форм, де застосовуються, практично всі техніки художньої обробки металу як одного із основних видів декоративно-прикладної творчості. Завдяки якості матеріалу, талант та технічна майстерність виконавців дозволили надати ювелірним виробам вишуканість, високу художню цінність, особливу виразність. Спочатку для виготовлення ювелірних виробів людина використовувала тільки золото, потім поступово почала застосовувати срібло, коштовні та напівкоштовні камені, перли, бурштин, корали та кістку. Ювелірні вироби створені майстрами покликані служити не тільки в якості прикрас та предметів побуту, вони здатні нести в собі виховну мету: задовольняти естетичні потреби людини, формувати художній смак і культуру, будити цікавість до творчості.

В авторському ювелірстві України на зламі ХХ–ХХІ ст. системно відбувалися різноманітні творчі трансформації, поступово формуючи фундамент для подальшого становлення та розвитку новітнього українського ювелірного мистецтва. Переоцінка попереднього художньо-технічного досвіду в 1980–1990 рр. виводить українське ювелірство на позиції, де домінантною є відмова від усталених стереотипів та пошуків нової образно-пластичної мови. Використання різноманітних матеріалів в оригінальній

комбінаториці асоціюється з принципами роботи майстрів-ювелірів початку ХХ ст., таких як: Рене Лалік, Вільгельм фон Кранах, Оскар Массін, Чарльз Роберт Ешбі, Люсьєн Гайар, Жорж Фуке та ін., де певною мірою стираються грані між ужитковою та декоративною функціями ювелірного предмету. Доволі часто в композиціях українських художників-ювелірів, як і в дизайні відомих ювелірних компаній (фірма Джоела Артура Розенталя – JAR, США, Нью-Йорк та ін.) трапляються вироби, що вирізняються поєднанням обробленого каміння у вигляді кабошонів оправлених у посріблену мідь, титан, алюміній тощо. Як і в ювелірстві епохи модерну, у творах українських художників-ювелірів зустрічаються флористичні та зооморфні мотиви, що транслюються у вигляді зображень тваринок, змії, метеликів, квітів, зірочок, бантів, завитків, а також абстрактних геометричних елементів: сфер, кіл, спіралей тощо. Як і європейський ювелірний дизайн 1970–80 рр., українське авторське ювелірство 90-х рр. ХХ ст. наділено ознаками поєднання індивідуального романтизму і експериментаторства, а також слугує джерелом натхнення й основою для розвитку нових методів ведення творчо-виробничого процесу в зазначеній царині.

Беручи до уваги нинішній стан розвитку сучасного українського ювелірства, стає очевидним, що відродження даного виду декоративно-прикладного мистецтва складає потужну ланку у формуванні загальної концепції культуро-творчого процесу країни. Поступ українського ювелірства кінця ХХ – початку ХХІ ст. тісно пов'язаний з соціокультурними тенденціями історико-геополітичного простору та яскравими виражальними засобами, що покладені на національну основу. Останні десятиліття ХХ ст. позначилися формуванням художньо-образної системи, яка базується на розмаїтті інтерпретацій міфів, легенд, сакральних знаків і символів, історії та релігії, що є вагомим складовою в образній структурі українського та світового ювелірного мистецтва. Зазначені ознаки в синтезі з новаторськими та креативними вирішеннями завдань технологічних експериментів, а також різноманітних методів формотворення, де в основі закладені традиційні класичні ювелірні техніки, в наслідку надали феноменальні результати, що характеризуються відповідними художніми процесами, які відображені в творчості представників сучасного українського ювелірства. Провідні місця у цьому просторі належать, як представникам авторського ювелірства, так і творчим колективам,

що функціонують у форматах державних та приватних ювелірних підприємств, широкий ряд, яких нині є зразком системного поетапного творчого зростання. Всі ці чинники є ефективною основою для формування нової національної моделі ювелірного мистецтва України в контексті сучасного світового ювелірного арт-ринку на зламі ХХ–ХХІ століть.

Метою укладання навчально-методичного посібника «Основи ювелірного мистецтва» є формування у здобувачів художніх спеціальностей практичних умінь і навичок, необхідних для застосування у художній обробці металу, зокрема в ювелірстві як виду декоративно-прикладного мистецтва у подальшій професійній діяльності.

Загальна мета конкретизується в основних завданнях:

– оволодіння базовими знаннями та закономірностями розвитку ювелірного мистецтва; ознайомлення з напрямками українського та світового ювелірного мистецтва в контексті декоративно-прикладного мистецтва;

– формування практичних знань, умінь і навичок, необхідних для мистецької діяльності на матеріалах відомих майстрів вітчизняного та світового ювелірного мистецтва, а також сучасного ювелірного мистецтва;

– оволодіння методикою виконання основних композиційно-конструктивних та технологічно-технічних процесів ювелірного мистецтва, формування ціннісного ставлення до творів ювелірного мистецтва та декоративно-прикладного мистецтва загалом.

Очікувані результати навчання:

- володіння базовими знаннями про основи ювелірного мистецтва;
- вміння методично правильно організувати роботу над завданнями, застосовувати на практиці знання декоративної переробки реальних форм при розробці ескізів для виготовлення ювелірних виробів з різних матеріалів, застосовувати закони композиції, використовувати матеріали та різні технічні засоби для розкриття творчого задуму в ювелірстві;
- вільне володіння знаннями про асортимент матеріалів, що йдуть на виготовлення ювелірних виробів за видами та їх класифікацією;
- знання про вихідні сучасні методи та прийоми ювелірного мистецтва, що допомагають вивчати структуру та властивості матеріалів, про структуру та механічні властивості матеріалів;

- уміння створювати твори ювелірного мистецтва шляхом стилізації форм, вибору технік та матеріалів на основі набутих знань та навичок з композиції за профілем спеціалізації;
- здатність оперувати основними теоретичними та практичними засадами технологічно-технічних процесів формотворення в сучасному ювелірстві;
- володіння певною сукупністю знань, умінь і навичок, що може забезпечувати виготовлення ювелірних виробів;
- володіння спеціальною термінологією в галузі ювелірного мистецтва;
- орієнтування в специфіці творчої діяльності художників ювелірного мистецтва, у закономірності поступу українського та світового ювелірного мистецтва;
- знання теоретичних засад методики виконання творів сучасного ювелірного мистецтва;
- уміння творчо застосовувати набуті теоретичні та практичні знання з композиційно-конструктивного та технологічно-технічного формотворення ювелірного мистецтва (художнього металу) у розв'язанні завдань майбутньої професійної діяльності;
- уміння орієнтуватися у специфіці та розуміти особливості сучасних методів та принципів формотворення в ювелірстві.

Навчальне видання

ЛУЦЬ Сергій Васильович

ОСНОВИ ЮВЕЛІРСТВА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

для здобувачів освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво»,
спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Художнє оформлення Сергій Луць

Формат 60x84/16. Ум.-др. арк. 8,84.

Тираж 100 пр. Зам. №118.

Видавець і виготовлювач ФОП Панькова А. С.,
вул. Симона Петлюри, 306, м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька обл., 32302.

Тел./факс: (03849) 3 90 06, тел. (067) 381 29 43.

E-mail: aksiomaprint@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6561 від 28.12.2018 р.